

(claviatur) մ'ունի, այն տարրերութեամբ միայն, որ մինչ գրի մեքենային ստեղծաշարն այրուբե-տանկան կարգէն բոլորովին դուրս գրեւոր շարք մ'ունի, որով շարքութեանով փորձելով կարելուոր հարկ կայ՝ քիչ շատ ապահովութեամբ նոյնը վարելու համար, երկտրական հեռատիպին մէջ՝ իւրաքանչիւր գրին համապատասխանող ստեղծեք՝ այբուբենական կարգաւ կը յայտնուան իրարու, ասով առանցին անգամ իսկ գործածելու մերձեցողն դիւրութեամբ իւրաքանչիւր գիրը կրնայ գտնել: Ստեղծեց վրայ ճնշմամբ մը՝ ուղղաձիգ գրիւք մետաղէ շրջանակ մը, որուն եզրերը զետեղուած են տպագրերը՝ այնչափ միայն իւր առանցքին վրայ կը դառնայ, որ ստեղծէ համապատասխանող գիրը՝ ճշգրիտ այն տեղը կու գայ, ուր նոյն վայրկեանին շրջանակին տակէն շարժող թղթին անվերջ շերտը՝ շրջանակին ծայրը կը սեղմուի, եւ ասով յառաջունեն թանաքով օծուած բարձիկի մը հետ շոշափման մասն գրին դրոշմը կ'ընդունի: Ստեղծաշարին իւրաքանչիւր ստեղծը՝ գրէ մը զամ տաբուի մէջ է նաեւ գրերու շրջանակին թուանշանի մը, կոտորակ թուի մը, եւ կամ խօսքի նշանի մը հետ, լծակին գրից համեմատ՝ կամ գիր կամ թուանշան, եւ կամ նշան մը կը դրոշմուի թղթեայ շերտին վրայ՝ ստեղծեց վրայ եղած ճնշմամբ: Գործիքին թերի կամ նաեւ սխալ գործելը բոլորովին անկարելի է, ամենէն երկար եւ խառնաշփոթ թուանշաններուն շարքն անգամ բացարձակ ապահովութեամբ կարելի է հաղորդել: Եթէ նաեւ հանդիպի որ հաղորդողին ձեռքի սխալ շարժմամբ մը՝ ստեղծ մը ճնշելու աստե թուանշանի տեղ գիր մը՝ կամ փոխադարձաբար հակառակը դրոշմուի՝ լուրն ընդունողը միշտ ի վեճակի է անմիջապէս տպագրական սխալը սրբագրելու, վասն զի իւր աղբիւի ստեղծաշարին վրայէն կրնայ տեսնել թէ որ թուանշանը մը գրին կը համապատասխան է, կամ հակառակը:

Թէ որ ընդունողը լրջ մը ճշգրտութեան վրայ կասկած ունենայ, կարող է անմիջապէս նոյնն հաղորդողին ծանուցանել, որով տեղն ի տեղն կրնայ բաղձացուած լուսաւորութիւնն ընդունիլ: Թէ հաղորդող է և թէ ընդունող կայանէն թղթեայ շերտին վրայ կը տպագրուին հարցում եւ պատասխան:

Ամենեւին ալ հարկաւոր չէ որ լրջ մը հասնելու միջոցին մէկը գործիքին քովը գտնուի, վասն զի ասիկա բոլորովին ինքնուրոյն կը գործէ: Ըստ այսմ կարճ կամ երկայն ժամանակ տնէն

բացակայ եղողը դառնալէն ետքը՝ այն միջոցին հասած բոլոր լրերը թղթէ շերտին վրայ դրոշմուած կը գտնէ: Ելել տրական հեռատիպն ուրեմն հեռահասուն ալ իւր լրացուցիչ կրնայ ծառայել, ի բացակայութեան կանչուած բաժանակցին:

Ելել տրական հեռատիպին մէկ էական առաւելութիւնն ալ է, որ հաղորդող կայանը կրնայ հաճախելով բազմաթիւ ուրիշ ընդունող կայաններու հետ կապակցութեան մէջ դրուիլ: Պետական նամակատան մէջ ի գործ դրուած փորձերուն առթիւ՝ օրինակի համար, Բերլինի գլխաւոր հեռագրատան մէջ գտնուող գործիքը, կապուած էր քաղաքին այլեւայլ հեռաւոր կէտերուն վրայ զետեղուած տասն ուրիշ գործիքներու հետ, այս տասն գործիքներէն միոյն վրայ գրուածը նոյն վայրկեանին մնացած իննեւուն վրայ կը դրոշմուէր: Այս կերպով օրինակի համար՝ սակարանի դրամական ելեւէջը (cours) միանուագ հեռագրելով՝ միեւնոյն ժամանակ բաղձացուածն չափ առեւտրականաց կրնան հաղորդուիլ: Մամլոյ ալ այս գործիքով դիւրուութիւն կ'ընծայուի կենդանական տեղէ մը զանազան կայաններն միեւնոյն ժամանակ լրեր ընդունելու: Պարագայից ներելովը՝ հնարաւոր է նաեւ լուր հաղորդելու այս եղանակը հեռատիպ-լրագրի (Bindestrich) մը մտք գործածել, այնպէս ինչպէս Բուրգայեստի հեռախօս-լրագրից հեռախօսի ճամբով կը հոգացուի, որով բոլոր երկտրական հեռատիպին ցանցին հետ կապ ունեցողները՝ օրւան կարելուոր լրերը՝ կենդանական խմբագրութեան մ'եւ առաւել աղբիւրէն պիտի կարենան տունն ընդունիլ: Ժամու մը մէջ գործիքիս վրայ շատ Մորգէեան հեռագրէն քիչ մ'աւելի ենթագրելով որ այս 600 բառերն օր. հ. միեւնոյն ժամանակ, հարիւր զանազան տեղերու հաղորդուի՝ ժամու մը մէջ 60.000 տպագրուած բառի առաւելութեան արդիւնքը կ'ունենանք: Ելել տրական հեռատիպը՝ հրապարակական հեռագրութեան մէջ քիչ շատ գեռ անյարմար կ'երեւայ, վասն զի միջնորոտային ազդեցութիւններով յառաջ բերուած իրարմէ հաս հեռու ինկած տեղերու երկտրական շատաքին խոտութեան այլազանութեան եւ նաեւ ուրիշ պարագաներու պատճառաւ՝ շատ դիւրաւ խանգարման ենթակայ կրնայ ըլլալ: Անոր հակառակ քաղաքի շրջապատին մէջ պարիսպուած ասպարիզին հեռաւորութիւնը, որչափ ալ մեծ ըլլայ այս առաւելը՝ բոլորովին անշնանակ է: Ասոր համար ալ գոր-

ծիրն առ այժմ տեղական ծառայութեան մէջ գործածութիւն պիտի գտնէ, դիտելով Տանգերմ թէ անկարելի չէ որ երկար կամ կարճ ժամանակէ մ'ետքը կատարելագործուելով՝ նաեւ հրապարական հեռախոսութեան մէջ ալ իր յաղթական մուտքն ունենայ:

Ելեկարական հեռախօսիւր շահագործող Բերլինի ընկերութիւնը, որ գիւտիս վրայ եզական արածութեան իրաւունքը ապահովուցած է իրեն, պետական նամակատան հետ գաշինք մը կուած է, որուն հիման վրայ, հաւանաբար նոյն իսկ 1901 տարւոյս ընթացքին մէջ Բերլին գիւտիս հրապարական հաղորդակցութեան մէջ գործածութիւն պիտի գտնէ: Արդէն հիմակուրէն առանձնականաց լոյժ գործիքս կը հաստատուի, ասոնց գիւտար հեռագրատան հետ ուղղակի աղերսիւ մը հեռագրող ընդունելութեան կամ առաքման գիւտութիւն ընծայելով համար: Գործիքիս գինն է 500 մարկ, սակայն ընկերութիւնը ինչպէս հեռախօսին մէջ ալ պատահած է՝ դեռ սահմանուելի վճարքի մը փոխարէն նոյնը փոխ ալ պիտի տայ: Եւստիւս Վառ շահագրգռութենէն եղբակացնելով, որ հիմակուրէն իսկ մինչ գիւտին լուրը հազիւ հասարակութեան ականջն հասած է, ամեն կողմանէ կը նշմարուի՝ ելեկարական հեռախօսիւր՝ հրապարական հաղորդակցութեան մէջ կարեւոր դեր մը պիտի խաղայ:

Առ այժմ աստիճանով շատանալով կը յուսանք մերձաւոր առթիւ ելեկարակառութեան եւ ուրիշ պէսպէս օգտակար եւ կարեւոր գիւտերուն վրայ դառնալ:

Հ. Վ. ՄԵԼԷ.

ՅՅԼԵԲՅՅԼԷ

ՆՈՐ ՀՐԱՏՈՐԻՆԻՆԵՐ

24. ՍԻՄԵՐՈՒ ԲԺ. ԵԱՆՆԱՅԱՐԺԱՆՈՒՄ — Մարդասիրութեան եւ աշխատանքի ազնիւ գիտութիւնը իւրիկ Ալեքսեւիչ Վեներովսկի: Մոսկուա: Տպ. Բ. Բարխուլաբեան 1901: 8° էջք, 92: Գինն է՝ 60 կոպ:
25. ՄԱՐԱՏ ԵԱՆԱՅԻՅԻՄ — Յիշողութիւններ Վարդանանց տօնի առթիւով: Մոսկուա: Տպ. Բ. Բարխուլաբեան 1901: 8° էջք, 66: Գինն է՝ 75 կոպ:

24. Իւրիք Ա. Վեներովսկի: Մատենան կը ներկայացնէ մեզի առաջ հայագէտ ու հայասեր գիտնականիս — Իւրիք Վեներովսկիի — գրական գործունէութեան տասնամեայ (1889—1899) յուրանոցն առթիւ հայ հասարակութենէն մատուցուած ուղեւորներն, շնորհակալութիւններն, կենսագրական ծանօթութիւններն եւն եւն, յորեւեարին լուսատիւ պատկերմը հանգեցնէ:

Երեւոտարը Հայագէտս ծնած է Մոսկուա 1872ին. 1886ին կը մտնէ Լազարեան ճեմարանի Եւ. դասարանը, ուր իւր հայ աշակերտակիցներէն քիչ ատենէն հայերէն վարժ կարող ալ ու գրել կը սորվի եւ մասնաւոր եղանակաւ իւր մտագործութիւնը կը գրաւեն Հայոց գրականութիւնն ու պատմութիւնը: 1889ին տակաւին աշակերտ՝ կ'ուղեւորէ վիեննական ու վիեննական Միւլիթարենց վանքերը: Վեներովսկի Լազարեան ճեմարանի իրիմաղենական դասընթացէն աւարտելով (1890) Մոսկուայի համալսարանի պատմական-բանասիրական բաժինը կը մտնէ եւ առաջին ատենէնի վկայաբերով կ'աւարտէ 1897ին համալսարանի ընթացքը: Գրքին Հեղինակը՝ Պ. Էաճ-Նազարեանը Երեւելարին մասին բարձր ներդրելի մէջ հետեւեալը կ'ըսէ. «Իւրիք Ա. Վեներովսկիին դեռ աշակերտական նստարանի վրա շարունակ օրեր է նստիւր հայ ազգի գրական եւ առօրեայ նիւս ու կայն ուսումնասիրուն եւ իր ուսումնասիրածը առաւ ընթերցող հասարակութեան սեպհականութիւնը դարձնելուն: Նոյն սէը գեպ է հայի անցեալը եւ ներկան արտայայտել է Իւր. Ա. Վեներովսկիին իր ուսումնորութեան օրերով, արտայայտուած է այսօր եւս՝ կրկին եւ կրկին դնելով առաւ ընթերցող հասարակութեան առաջ հայի անցեալն եւ ներկային վերաբերեալ ընտիր ուսումնասիրութիւններ... Լազարեան ճեմարանն իր ամբողջ անցեալում չէ ունեցել մի նման աեակ սան. Իւր. Ա. Վեներովսկին առաջին էր որ իւր դեռ մանկական ուղեւորով ըմբռնեց եւ իրագործեց ճեմարանի Հիմնադրի բուն նպատակը՝ առաւ եւ հայ ազգ-նիւնէրի գիւտար-նիւնէր, գիւտար-նիւնէր առաւ հայաւորութեան միջոցով զորեղութիւնն ու ազնիւ խորքով...» 1. Գ. ԳԱՐ.

25. Յիշողութիւններ Վարդանանց տօնի առթիւով: Մոսկուա: Տպ. Բ. Բարխուլաբեան 1901: 8° էջք, 66: Գինն է՝ 75 կոպ:

Պարուն ներուի մեզի սա ծանր գիտաւորութիւնն ընկեր, թէ Չեր այս գրութեամբը մասնաւոր կ'ընէ որ ընդհ. պատմութիւնը Չերի համար ստաւիւր «terra incognita» մըն է. ըստ այսմ կամ ուղեւոր գիտամբը կը ծամածուէր — որ հաւանականութեան սահմանէն դուրս չէ... եւ կամ խորին աղիւտութեան մէջ կը խաբարաւորէ ծանր եւ շատ ծանր նիւթի մը մասին: Եւ թէ Չեր գրածներուն ստուգութեան վրայ ամենայն մասամբ համոզուած էր, կը խնդրէր ջոյց տուէր մեզի՝ հեռութեան մը յիշատագորին ճիւղութեան վրայ